

7. Михайлюк В.О. Українська мова професійного спілкування / В.О. Михайлюк // Дивослово. – 2004. – № 1. – С. 46–48.
8. Онуфрієнко Г.С. Науковий стиль української мови : навчальний посібник з алгоритмічними приписами / Г.С. Онуфрієнко. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.
9. Онуфрієнко Г.С. Українська термінологія в лінгводидактичному вимірі / Г.С. Онуфрієнко // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2010. – Вип. 5. – С. 167–174.
10. Рукас Т. Про зміст курсу «Ділова українська мова» / Т. Рукас. – Дивослово. – 2004. – № 4. – С. 54–56.
11. Юкало В. Структура спеціальної мови і професійного спілкування / В. Юкало // Дивослово. – 2005. – № 12. – С. 43–48.

REFERENCES

1. Baranovska, L.V. (2002) Navchannia studentiv profesiinoho spilkuвання, Bila Tserkva, Bilotserkivskiy derzhavnyi ahrarniy universytet, Ukraine.
2. Bepalko, V.P. (1996) Systemno-metodicheskoe obespechenie uchebnogo protsessa podgotovki spetsialistov, Vysshaya shkola, Moscow, Russia.
3. Verbitskii, A.A. (1991) Aktivnoe obuchenie v vysshei shkole : kontekstnyi podkhod : metodicheskoe posobie, Vysshaya shkola, Moscow, Russia.
4. Garber, E.I. (1992) Metodika profesiografii, Saratov, Izdatelstvo Saratovskogo universiteta, Russia.
5. Goikhman, O.Ya. (2000) Nauchno-prakticheskie problemy obucheniia rechevoi kommunikatsii studentov-nefilologov servisnykh spetsialnostey, Vsiya poligrafii, Moscow, Russia.
6. Drozdova, I.P. (2010) Naukovi osnovy formuvannya ukraïnskoho profesiinoho movlennia studentiv nefilologichnykh fakul'tetiv VNZ : monografiia, Kharkivska natsionalna akademiia miskoho hospodarstva, KHNAMG, Kharkiv, Ukraine.
7. Mykhailiuk, V.O. (2004) Ukrainka mova profesiinoho spilkuвання, Dyvoslovo, no. 1, pp. 46–48.
8. Onufrienko, H.S. (2009) Naukovyi styl ukraïnskoi movy : navchalnyi posibnyk z alhorytmichnymy prypysamy, 2-ge vyd. pererob. ta dop., Tsentр uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
9. Onufrienko, H.S. (2010) Ukrainka terminolohiia v lnhvodydaktychnomu vymiri, Teoriia i praktyka vykladannia ukraïnskoi movy yak inozemnoi, Iss. 5, pp. 167–174.
10. Rukas, T. (2004) Pro zmist kursu “ Dilova ukraïnska mova”, 2004, no. 4, pp. 54–56.
11. Yukalo, V. (2005) Struktura spetsialnoi movy i profesiinoho spilkuвання, Dyvoslovo, no. 12, pp. 43–48.

УДК 811.161.2 : 81'42 : 81'367 : 33

РЕЛЕВАНТНІСТЬ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ТЕКСТАХ ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ

Ковальська Н.А., аспірант

*Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет
мені К.Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна*

talachka@mail.ru

У поданій статті досліджено категорію експресивності як одну з головних текстово-дискурсивних категорій. Обґрунтовано релевантність експресивності в текстах наукового мовлення. Проілюстровано наявність конструкцій експресивного синтаксису в українському економічному дискурсі.

Ключові слова: експресивність, експресивний синтаксис, дискурс, економічний дискурс, науковий текст, наукове мовлення, синтаксичні засоби.

РЕЛЕВАНТНОСТЬ ЭКСПРЕССИВНОСТИ В НАУЧНО-ПОПУЛЯРНЫХ ТЕКСТАХ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ДИСКУРСА

Ковальская Н.А., аспирант

*Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского»,
ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, Украина*

В данной статье исследуется категория экспрессивности как одна из главных тексто-дискурсивных категорий. Обосновывается релевантность экспрессивности в текстах научной речи. Продемонстрировано наличие конструкций экспрессивного синтаксиса в украинском экономическом дискурсе.

Ключевые слова: экспрессивность, экспрессивный синтаксис, дискурс, экономический дискурс, научный текст, научная речь, синтаксические средства.

RELEVANCE EXPRESSIVE IN POPULAR-SCIENCE TEXTS ECONOMIC DISCOURSE

Kovalska N.A, postgraduate student

*South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky,
Staroportofrankivska str., 26, Odessa, Ukraine*

Modern philological researches are directed on studying of communicative and functional relevance of language, research of the text as product of vigorous language activity of the person. The special attention of linguists is drawn by category of expressivity and ways of its expression in various types of a discourse, in particular, functioning of traditional and latest figures of expressional syntax in different styles of language.

In domestic and foreign linguistics at this stage the expressivity is one of the categories, which are, most characterized such kind of texts. However, despite the large number of linguistic research in modern linguistics is no consensus on the definition of the essence of the concept of "expressive", its functions and communication with adjacent categories.

The founder of the modern concept and methods of research of expressional factors of the speech Charles Balli meant emotional perception of reality and aspiration to transfer him to the addressee by expressivity.

The expressivity of the text or part of the text is expressed in their ability to transfer value with the increased intensity for expression of the internal state speaking. Emotional or logical strengthening acts as result of such intensity. Expressivization is expressed in the speech through subjective perception of reality that is the expressivity can be interpreted as the subject's relation to that is expressed with possible existence still to emotionality and estimation.

The main components of expressivity call emotionality, estimation, figurativeness and intensity. The analysis of differential signs of these categories indicates their interrelation and a partial community, however denies their synonymous. Differentiation of concepts of expressivity and emotionality and denial of their identity allow avoiding an inaccuracy of judgments about lack of an expression in the scientific speech.

Unlike art texts which thanks to a saturation art means as indicators of expressivity transfer to the reader intellectual, esthetic and emotional information, a main objective of an expression of the texts of scientific style calculated on logical, but not on emotional sensory perception is substantiality (so-called intellectual expressivity). Manifestation of author's identity in the scientific text determines the level of emotions. The expressivity of scientific style is caused by informative and communicative requirement: the contents of the scientific text become more convincing thanks to selection of relevant language means, transfers of necessary information in the corresponding form that is expressional language.

In comparison with other levels of language, elements of expressional syntax of the scientific speech are investigated insufficiently. However, syntactic express willows, in our opinion, make a basis of language system of the scientific speech, as the use of emotional and expressional lexicon is limited to norms of a scientific discourse. In our research, existence of designs of expressional syntax in an economic discourse on material of the printing version of the Ukrainian scientific magazine «Economist» is shown.

Systematicity of use of the specified syntactic means of expressivity in modern scientific texts allow drawing a conclusion that the expressivity has the status of a backbone sign and acts as one of the most important conditions of realization of pragmatic function of texts of the economic direction.

Key words: expressivity, expressional syntax, discourse, economic discourse, scientific text, scientific speech, syntactic means.

Актуальність дослідження зумовлена мінливими й нестабільними процесами в державі та економічній моделі країни, що, безперечно, має своє мовне відображення. Історичні зміни в політиці та економіці країни у зв'язку з кризовою ситуацією, викликану воєнними діями, та намаганням побудувати нову економічну модель розвитку України як європейської країни спричинили збільшення попиту і на висококваліфікованих спеціалістів у галузі економіки, економічно компетентних фахівців інших сфер суспільства (дипломатів, юристів, журналістів та ін.), і широкого кола громадян. Стає актуальною потреба визначення в лінгвістиці поняття «економічний дискурс», виділення жанрів і дослідження його функціонально-стилістичних, лінгвопрагматичних та соціолінгвістичних особливостей.

Економіка як окремий соціальний інститут відіграє неабияку роль у формуванні будь-якого суспільства, народу й окремої людини. З огляду на це необхідно проаналізувати комунікативно-прагматичні особливості функціонування українського економічного дискурсу в лінгвістичному просторі.

Пріоритетним напрямом сучасної лінгвістики є антропоцентричність філологічних досліджень, спрямованих на вивчення тексту як продукту активної мовної діяльності людини. Людський фактор вимагає переосмислення традиційних поглядів на різні мовні явища. Зокрема, інтерес лінгвістів становить категорія експресивності та способи її вираження в різних типах дискурсу. Відсутність у мовознавстві загальноприйнятого визначення категорії експресивності як головної текстово-дискурсивної категорії та фрагментарне дослідження її функціонування в наукових текстах, зумовлюють актуальність нашої розвідки.

Мета статті – обґрунтувати наявність синтаксичних експресем у науково-популярних текстах економічного дискурсу. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: 1) дати загальну характеристику експресивності як головної текстово-дискурсивної категорії; 2) охарактеризувати наявність експресивності в наукових текстах; 3) проілюструвати наявність експресивних синтаксичних конструкцій в українському економічному дискурсі.

На сучасному етапі існування суспільства людство стає об'єктом численних соціальних і політичних, природних і технократичних катаклізм та катастроф, що відбуваються в окремих державах і світі загалом. Глобальні зміни, спричинені різними подіями в країні та світі, різнобічні контакти між народами, прояв відкритої й прихованої агресії в межах однієї країни, а також між різними країнами й народами пояснюють активізацію у відкритому вираженні людиною своїх емоцій, і в мовній, і в позамовній формах. Твердження Е. Сепіра про відсутність у лінгвістиці зацікавленості поняттям «емоції», елементи якого не є складовими семантики слова й не властиві самому слову, нині втратило свою актуальність. На сьогодні емоції стали невід'ємним компонентом розуму, мислення, мовної свідомості й поведінки в різних сферах розвитку суспільства: економіці, політиці, культурі, освіті, побуті тощо. Емоції як невід'ємний компонент сучасного процесу спілкування є мотиваційною основою свідомості й мовної поведінки.

Питання мовного відображення емоційних явищ, мовленнєвої поведінки мовця з урахуванням його емоційного стану та комунікативних потреб залишається наразі актуальним у світі лінгвістичних досліджень, переважна кількість яких спрямована на вивчення комунікативно-функціональної релевантності мови. Отже, саме мова виступає об'єктом та інструментом вивчення емоцій. Вона номінує емоції, виражає їх, описує, стимулює, класифікує, аналізує, пропонує мовні засоби маніпулювання й моделювання відповідних емоцій, які є продуктом різноманітних лінгвокультурних ситуацій, а також творцями певних ситуацій.

Більшість наукових праць присвячено вивченню питання наявності в мовленні комуніканта різноманітних мовних засобів та визначення їх комунікативно-прагматичного потенціалу. Так, увагу українських лінгвістів на сучасному етапі привертає функціонування традиційних і новітніх фігур експресивного синтаксису в різних стилях мови.

Вивченню експресії та експресивності в науковому мовленні присвятили свої розвідки такі мовознавці, як О. Ахманова, Т. Винокур, Д. Ганич, В. Григор'єв, В. Девкін, Г. Колесник, І. Олійник, Н. Разінкіна, Д. Розенталь, М. Теленкова, В. Чабаненко та інші. Представники різних лінгвістичних шкіл і напрямів (Н. Бойко, Р. Гладкова, С. Єрмоленко, Б. Коваленко, М. Кравченко, Т. Крисанова, К. Мустафаєва, М. Пилинський, Н. Романова, К. Святчик, В. Чабаненко) здійснили ряд різноаспектних досліджень елементів мовної структури в аспекті прояву експресивності.

У вітчизняному та зарубіжному мовознавстві на сьогодні експресивність є однією з найбільш охарактеризованих текстових категорій. Проте незважаючи на велику кількість лінгвістичних студій, у сучасному мовознавстві немає єдності думок щодо визначення сутності поняття «експресивність», його функцій і зв'язку з суміжними категоріями.

Основоположник сучасної концепції та методів дослідження експресивних факторів мовлення Шарль Баллі під експресивністю вбачав емоційне сприйняття дійсності та прагнення передати його адресату. Появу численної кількості експресивних засобів і способів передачі одного й того ж емоційного змісту він пов'язував із асоціаціями, що породжені «присутністю в пам'яті висловлювань, аналогічних даному, утворюваних свого роду неусвідомлену синонімію» [2, с. 120]. У цій множинності Ш. Баллі вбачав основну проблему експресивності.

На думку В. Гридін, експресивність є сукупністю семантико-стилістичних ознак мовних одиниць, завдяки яким вона має змогу функціонувати в комунікативному акті як засіб суб'єктивного вираження ставлення мовця до змісту висловлювання й адресату [6, с. 591].

Визначення поняття «експресивність», що потрактовано в тлумачних і лінгвістичних словниках як «виразність», «виразне», стосується інших лінгвістичних явищ, які також не отримали чіткого тлумачення. У наукових розвідках фундаторів теорії експресивності О.О. Потебні, Ж. Вандрієса та ін. аналізоване поняття пов'язане з емоційністю (афективністю) на підставі виділення в мові та мовних одиницях раціонального та емоціонального.

У свою чергу, Ш. Баллі вважав експресивність родовим поняттям, що включає в себе такі видові поняття: емоційне забарвлення, соціальне, засоби інтенсифікації, образності.

На єдність експресивності з особливим підкресленням, способом передачі змісту за допомоги мовних засобів вказує І.В. Арнольд. Про зв'язок експресивності з посиленням, інтенсифікацією впливовості враження сили того, що пишеться або промовляється, наголошують також О.М. Галкіна-Федорук і В. І. Шаховський [9, с. 105].

У теренах лінгвістичних досліджень природи експресивності виділяють три точки зору, які відображають протиставлення мова – мовлення, згідно з якими:

1. Експресивність є функціональною (стилістичною) категорією (Литвин, 1987; Павлова, 1987; Стернін, 1987). Експресивність слова «як потенційно комунікативна його якість, яка актуалізується під час функціонування слова як компонента тексту» [8, с. 39].
2. Експресивність – це семантична категорія (Арсентьєва, 2006; Молостова, 2000; Шаховський, 1987). «Опозиція неекспресива й експресива утворює парадигматичні ряди як доказ системності експресивної семантики» [15, с. 44].

3. Експресивність є семантико-стилістичною (Габбасова, 2002; Рибаківа, 2009) чи функціонально-семантичною категорією (Телія, 1986). Помітним є зв'язок «і з семантикою різних мовних одиниць, і з їх стилістичним забарвленням, уживанням у мовленні, і зі взаємодією різноманітних мовних засобів у тексті» [12, с. 10].

Експресивність тексту чи частини тексту виражається у їхній спроможності передавати значення зі збільшеною інтенсивністю для вираження внутрішнього стану мовця. А емоційне чи логічне підсилення (образне чи не образне) виступає результатом такої інтенсивності.

Експресивізація в мовленні виражається через суб'єктивне сприйняття реальної дійсності, тобто експресивність можна тлумачити як ставлення суб'єкта до того, що висловлюється з можливою наявністю ще й емоційності та оцінності. Відповідно, спроможність мовного знака виражати емоційний стан мовця, його суб'єктивне ставлення до предметів і явищ дійсності формують експресивну функцію як одну з його основних функцій. Тісний зв'язок експресивної функції з номінативною й комунікативною, у свою чергу, сприяють адекватному вираженню та сприйняттю заданого смислу. Експресивність є важливою умовою реалізації прагматичної функції.

Отже, у питанні визначення поняття «експресивність» можна виділити такі основні напрями: 1) основу експресивності складає протиставлення (В.Г. Костомаров); 2) експресивність являє собою семантичну категорію, синтез додаткових смислових відтінків, які додаються до основного значення слова, виконуючи не номінативну, а характеристичну функцію (В.І. Болотов); 3) експресивність – це суб'єктивна модальність, відображення в змісті мовних сутностей емотивного ставлення суб'єкта мовлення до елементів внутрішнього й зовнішнього світу людини (О.С. Ахманова, В.М. Телія); 4) експресивність складають засоби мовлення з метою надання йому виразності, емоційності й впливовості (О.Д. Пономарів, Ш. Баллі); 5) експресивність є мовною категорією, яка виникає тільки в тексті К.В. Святчик).

Основними компонентами експресивності дослідники називають емоційність, оцінність, образність та інтенсивність. Не зважаючи на численну кількість наукових праць, присвячених дослідженню питань відтворення емоцій у тексті, невирішеним є питання диференціації емотивності, оцінності й експресивності як лінгвістичних категорій. Аналіз основних диференційних ознак цих категорій вказує на їх взаємозв'язок і часткову спільність, проте заперечує їхню синонімічність.

Найбільш обговорюваним серед лінгвістів залишається питання взаємозв'язку категорій експресивності й емоційності. Велика кількість досліджень зв'язку емоційності та експресивності вказують на їх тотожність (В.В. Виноградов, П.С. Дудик); домінування експресивності над емоційністю як її складової (О.І. Єфімов, В.А. Чабаненко, Л.І. Мацько, О.О. Селіванова); відокремлення обох понять одне від одного [4, с. 3–9].

Розмежувати експресивність та емоційність в мові на підставі відмінностей їх завдань першою спробувала О.М. Галкіна-Федорук. Емоційність виражається в спробі автора висловити своє ставлення до будь-якого факту чи явища. Для експресивності головними завданнями є інтенсифікувати виразність та глибоко вразити. Нам імпонує думка дослідниці, яка стверджує, що «емоційні засоби мови завжди експресивні, але експресивні можуть і не бути емоційними». Отже, експресивність у мові є набагато ширшою за емоційність [5, с. 107].

Як доводить фактичний матеріал, експресивність та емоційність є взаємопов'язаними, проте не тотожними категоріями. На відміну від емоційності, експресивність є передбачуваною. Розмежування понять експресивності й емоційності та заперечення їх

тотожності дають змогу уникнути помилковості суджень про відсутність експресії в науковому мовленні.

Незважаючи на те, що експресивність вважають постійною та традиційною характеристикою творів художнього стилю, «прагнення досягти максимальної експресивності тексту часто стає мотивом мовленнєвої творчості не тільки для авторів художніх, але й інших текстів» [14, с. 183]. Наявність експресивності в наукових текстах визначають також Н.Д. Арутюнова, М.М. Кожина, З.Ф. Курбанова, Н.Я. Мілованова, Н.М. Разінкіна. Серед вітчизняних досліджень можна відзначити поодинокі розвідки Н.Ф. Непійводи, Н.М. Пільгуй (Колесник), С.В. Радецької, Н.І. Ріман та інших.

Ми погоджуємось із міркуваннями Н.М. Разінкіної, яка наголошує про необхідність вивчення емоційності текстів наукового стилю. За твердженням мовознавця, єдність логічного й чуттєвого пізнання дійсності складають людське мислення [11, с. 38]. Думки дослідниці поділяє й М.М. Кожина: «...тільки машинне «мислення» й «машинна мова» можуть бути «чисто» логічними, абсолютно узагальнено-абстрактними», проте природньому мисленню людини й мові, а отже й науковому стилю мовлення, властиві й інші супутні важливі риси, без яких були б неможливими ні реальне мислення, ні його мовне втілення [7, с. 210–223].

Відсутність зацікавленості до вивчення експресивності текстів наукового стилю зумовлено тим, що експресія, як зазначає О.С. Ахманова, притаманна переважно текстам художнього стилю. Вона є «виражально-зображальною якістю мовлення, що відрізняють його від звичайного (або стилістично нейтрального) і надають йому образності та емоційного забарвлення» [1, с. 524].

На відміну від художніх текстів, які завдяки насиченості художніми засобами як індикаторів експресивності передають читачеві інтелектуальну, естетичну й емоційну інформацію, основною ціллю експресії текстів наукового стилю, розрахованих на логічне, а не на емоційно-чуттєве сприйняття, є доказовість (так звана інтелектуальна експресивність) [3, с. 165]. Частотність використання образної лексики та експресивних конструкцій у науковій літературі залежить від підстилю, жанру, призначення, читацької аудиторії, індивідуальності автора, предмета викладу та ін. [3, с. 155].

Прояв авторської індивідуальності в науковому тексті визначає рівень емоцій. Формування експресивності відбувається ще на початку породження тексту. Залежно від комунікативної мети автор добирає відповідні мовні засоби, що сприяють її досягненню й впливу на реципієнта. Варто наголосити на вагомості емоційних механізмів, оскільки саме емоції формують мотивацію поведінки особистості, у тому числі й мотивація мовленнєвих дій. Інтенсивність залучення мовних засобів залежить від ступеня особистісної значущості сформованої цілі. Наразі автор повинен завжди враховувати особисті якості потенційного реципієнта, які мовні засоби здійснять на нього найбільший вплив [14, с. 187–188].

Отже, експресивність наукового стилю зумовлена пізнавально-комунікативною потребою: зміст наукового тексту стає більш переконливим завдяки добору релевантних мовних засобів, передачі необхідної інформації відповідною формою, тобто експресивною мовою. Мотив автора, його комунікативна мета, уявлення про потенційного реципієнта, ставлення автора до об'єктів відображення та обраних мовних засобів становлять рушійну силу формування експресивності.

Для категорії експресивності характерним є співвіднесеність із категорією прекрасного. «Здавалось би, – зазначає Н.Ф. Непійвода, – дотримання естетичних вимог не повинно торкатися наукового стилю, традиційно він склався як позбавлений емоцій <...>. Тим не менш категорія прекрасного охоплює не тільки твори художньої літератури як різновиду мистецтва. Прекрасним – інтелектуально прекрасним – може бути й науковий твір.

Естетична цінність наукових творів полягає перш за все в ясності, логічності, стрункості думок, що передаються. Наукові тексти, що мають ясний сенс, захоплюють спеціаліста, надають йому відчуття естетичної насолоди» [10, с. 216–217].

Однією з причин проникнення емоційних елементів у наукові твори, на думку вчених, є той факт, що кожен зі стилів мовлення містить елементи інших стилів, оскільки реалізаторами цих стилів є ті самі люди. «У системі кожного стилю прояв емоційності набуває глибокого своєрідного втілення, завдяки чому не порушуються загальні закономірності стилю. Відбір мовних засобів у будь-якому стилі (включаючи й ті засоби, які не є для нього специфічними), володіє витриманою типовою єдністю, яка проявляється в доцільній організації мовного матеріалу у зв'язку з цілями функціонального використання» [11, с. 46–47]. Відмінними ознаками наукового стилю від інших є більша об'єктивність й відсутність пристрастей, проте, як зазначалося, науковій сфері властиві емоції, а науковим творам – своєрідна експресія.

Загальновідомо, що для текстів наукового стилю характерна нейтральність викладу інформації, відсутність емоційної лексики та виражальних експресивних засобів. Відповідно наявність будь-яких експресивних засобів є відхиленням від стилістичних норм, яке створює стилістичний ефект у тексті. Такі відхилення можуть відбуватися на графічному, фонетичному, лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях, на рівні образів та сюжетів.

Логічність викладу інформації, чіткість композиції, використання складних синтаксичних конструкцій, велика кількість зворотів, уживання термінів та абстрактної лексики – це загальні ознаки наукового стилю, характерні й для науково-популярного підстилю, який використовують для популяризації та пропаганди знань, тобто формування наукового світогляду читача. Матеріали науково-популярного підстилю адресовані широкому колу читачів, тому мають подаватися в доступній і зрозумілій формі. Цього можна досягти лише завдяки інформаційному поданню доказів наукових фактів, сформованих не через логіку розумових операцій, а через емоційність прикладу й ілюстрацій.

Загалом, специфічне використання експресивних мовних засобів у текстах наукового характеру, доцільне введення суб'єктивної оцінки на фоні логічно побудованого термінологічного мовлення дають змогу зберегти цілісність наукового стилю [11, с. 52].

Функції експресивних засобів у науковому й художньому мовленні відмінні. Експресивні елементи у своєму функціонуванні не порушують загальної закономірності наукового дискурсу. Відповідно, вони посилюють аргументованість висловлювання і, разом із тим, полегшують сприйняття найбільш складної інформації.

Отже, експресивність наукового тексту являє собою експресивність акцентуації, конкретизації думок, логічності тверджень, посилення аргументованості міркувань автора, активізацію уваги читача.

Варто зазначити, що порівняно з іншими рівнями мови елементи експресивного синтаксису наукового мовлення досліджені недостатньо. Проте, саме синтаксичні експресиви, на нашу думку, становлять основу мовної системи наукового мовлення, оскільки уживання емоційно-експресивної лексики обмежується нормами наукового дискурсу. Джерелом нашого дослідження стали тексти наукового журналу «Економіст» за 2013–2015 рр.

Досить часто автори наукових статей уживають такий засіб синтаксичної експресії, як паратентичність. Це вставні та вставлені слова, словосполучення, речення, виражально-зображувальний потенціал яких проявляється у виконанні в мовленні емотивної, волюнтативної, апелятивної та естетичної функцій: «У загальному вигляді поняття *інтеграція* (лат. – відновлення, поповнення від – цілий) – тлумачиться як стан

поєднання окремих диференційованих частин в єдине ціле» (Економіст. – 2015. – № 1. – С. 15); **«На думку функціоналістів, питання технічного характеру повинні виключатися зі сфери контролю урядів у випадку відсутності суперечностей та конфліктів»** (Економіст. – 2015. – № 1. – С. 16).

Найбільш інтенсивно експресивність у наукових текстах транслюють питальні конструкції, які сприяють комунікації, стимулюючи увагу читача, підсилюючи категоричність експресивного твердження: **«Узагальнюючи існуючі підходи, виділяємо об'єктивний характер всесвітньої тенденції процесу економічної інтеграції та її зв'язку з таким явищем, як глобалізація. Водночас виникає питання, чи є інтеграція, зокрема європеїзація, з одного боку, реакцією на глобалізацію, а з другого боку – її рушійною силою?»** (Економіст. – 2015. – № 1. – С. 20).

Не меншої експресивності надають науковому мовленню й еліптичні, неповні за своєю структурою, речення: **«Дослідження сутності інституційного забезпечення інвестиційної діяльності, на нашу думку, варто розпочинати з вивчення цього терміну в першу чергу з точки зору інституціоналізму і лише потім – з точки зору інвестиційного процесу»** (Економіст. – 2015. – № 1. – С. 27).

Використання адресантами науково-популярних текстів цитатій є підтвердженням авторських міркувань, вказівкою на єдність думок автора з більш авторитетним дослідником. Це, у свою чергу, сприяє формуванню упевненості читача в достовірності викладеного матеріалу: **«Так, російський вчений М. Лебедєв зазначає, що «інтеграція є лише частиною глобалізації, хай однією із найбільш значних»** (Економіст. – 2015. – № 1. – С. 19).

У текстах наукового мовлення частотним є також використання парцельованих чи приєднувальних конструкцій, які, за задумом автора, акцентують увагу на висловленій думці чи ставленні до тієї чи іншої проблеми: **«Аналогічно неприпустимим є підпорядкування цілей суспільства індивідуальним цілям. Тобто суспільний характер поведінки індивіда чи організації вивчається їх діями, що беруть участь у досягненні суспільної мети та тією чи іншою мірою впливають на суспільство в цілому»** (Економіст. – 2015. – № 1. – С. 28).

На рівні тексту експресивність як текстова категорія виражається також у принципах розподілу та формування абзаців. Абзац, який складається лише з одного речення на фоні більших за обсягом абзаців, безперечно, буде привертати увагу читача: **«З цією метою проаналізуємо конкретні кроки держави у зазначених напрямках»** (Економіст. – 2013. – № 1. – С. 5).

Варто наголосити, що не менш вагому роль у текстах наукового мовлення відіграють й невербальні засоби: курсив, виділення жирним шрифтом, підкреслювання слів. Так, виділення автором окремих частин речення можна проілюструвати такими прикладами: **«Природне багатство входить у систему національного багатства, яку можна визначити як суму чистої вартості капіталу активів країни та її вимог до іншого світу (рис. 1)»** (Економіст. – 2014. – № 12 – С. 4–5); **«Списання боргу є зазвичай чи не єдиним варіантом «очищення» балансу та уникнення потрапляння до спіралі серійного дефолту, проте загалом повне списання боргів використовується часто для досягнення політичних цілей або в обмін на преференції для бізнесу країн-кредиторів»** (Економіст. – 2014. – № 12 – С. 12).

Науково-популярні тексти економічного дискурсу, на відміну від інших стилів, експлікують широке вживання різноманітних таблиць, схем, діаграм, графіків і формул. Підтверджуючи чіткість і достовірність наданої автором тексту інформації, вони своєю

наявністю й, часто, великою кількістю і масштабністю створюють експресивність сприйняття.

У результаті дослідження можна зробити висновок, що експресивність як одна з найважливіших умов реалізації прагматичної функції є однією з релевантних ознак наукового викладу та, відповідно, невід'ємною характеристикою текстів наукового стилю. Під синтаксичною експресивністю, слідом за О.П. Сковородніковим, ми розуміємо функцію – «властивість синтаксичної конструкції підсилювати як прагматичну, так і власне граматичну інформацію, закладену у висловлюванні або у якому-небудь його компоненті» [13, с. 17]. Відповідно, експресивність виступає підсиленням власне логічної обробки тексту. Так, експресивність наукового тексту відрізняється від експресивності тексту художнього. Систематичність використання зазначених синтаксичних засобів експресивності в сучасних наукових текстах дають підстави зробити висновок про те, що експресивність має статус системотвірної ознаки. Перспективним вважаємо здійснення детального аналізу особливостей використання заманіфестованих синтаксичних засобів експресивізації у текстах українського економічного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов / О.С. Ахманова. – 2-е изд., стер. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 571 с.
2. Балли Ш. Французская стилистика / Шарль Балли; пер. с фр. яз. К.А. Долинина; под ред. Е.Г. Эткинда; вступ. ст. Р.А. Будагова. – М. : Изд-во. иностр. лит., 1961. – 394 с.
3. Валгина Н.С. Теория текста : учебное пособие / Н.С. Валгина. – М. : Логос, 2003. – 280 с.
4. Васильев Л.М. «Стилистическое значение», экспрессивность и эмоциональность как категории семантики / Л.М. Васильев // Проблемы функционирования языка и специфики речевых разновидностей. – Пермь : Изд-во Перм. гос. ун-та, 1985. – С. 3–9.
5. Галкина-Федорук Е.М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е.М. Галкина-Федорук // Сб. статей по языкознанию, посв. профессору МГУ акад. В.В. Виноградову. – М., 1958. – С. 103–124.
6. Гридин В.Н. Экспрессивность // Лингвистический энциклопедический словарь / В.Н. Гридин. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – С. 591.
7. Кожина М.Н. К вопросу о средствах образности в научной речи / М.Н. Кожина // Ученые записки Пермского ун-та. – 1966. – № 162. – С. 210–223.
8. Литвин Ф.А. Экспрессивность текста и экспрессивность слова / Ф.А. Литвин // Проблемы экспрессивной стилистики : межвуз. сб. науч. тр. – Ростов-на-Дону : Рост. гос. ун-т, 1987. – С. 36–40.
9. Мілова М.М. «Експресивність» та «емотивність» у мові та мовленні. Рівні передачі емоцій у художньому англомовному тексті / М.М. Мілова // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія. – 2014. – № 9. – С. 104–107.
10. Непийвода Н.Ф. Мова української науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) / Н.Ф. Непийвода. – К. : Міжнародна фінансова агенція, 1997. – 303 с.
11. Разинкина Н.М. О преломлении эмоциональных явлений в стиле научной прозы / Н.М. Разинкина // Особенности языка научной литературы ; под ред. В.Н. Ярцевой. – М. : Наука, 1965. – С. 38–52.
12. Рыбакова А.А. Экспрессивно-семантическая структура русской эпиграммы XVIII–XIX веков и ее лексические, фразеологические средства : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / А.А. Рыбакова. – Ставрополь, 2009. – 27 с.

13. Сквородников А.П. Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка / А.П. Сквородников. – Томск : Томский ун-т, 1981. – 255 с.
14. Человеческий фактор в языке : Языковые механизмы экспрессивности / [В.Н. Телия, Т.А. Графова, А.М. Шахнарович и др. ; отв. ред. В.Н. Телия]; АН СССР, Ин-т языкознания. – М. : Наука, 1991. – 214 с.
15. Шаховский В.И. Ономаσιологический и семасиологический аспекты экспрессивности / В.И. Шаховский // Проблемы экспрессивной стилистики /отв. ред. Т.Г. Хазагеров. – Ростов-на-Дону : Рост. гос. ун-т, 1987. – С. 40–47.

REFERENCES

1. Akhmanova, O.S. (2004), “Dictionary of linguistic terms”, *Slovar lingvisticheskikh terminov*, 2nd ed., Sr., Moscow, Russia, Editorial URSS. – 571 p.
2. Bally, Sh. (1961), “Traité de stylistique française”, *Frantsuzskaya stilistika*, Translated by Dolinina, K.A., Moscow, Russia. – 394 p.
3. Valgina, N.S. (2003), “Theoria text. Textbook”, *Teoriya teksta. Uchebnoe posobie*, Moscow, Russia, Logos. – 280 p.
4. Vasiliev, L.M. (1985), ““The stylistic significance”, expressiveness and emotion as a category of semantics”, *“Stilisticheskoe znachenie”, ekspressivnost i emotsionalnost*, Problemy funktsionirovaniya yazyka i spetsifiki rechevykh raznovidnostey, Perm, Russia, pp. 3–9.
5. Galkina-Fedoruk, E.M. (1958), “On the expressiveness and emotion in language”, *Ob ekspressivnosti i emotsionalnosti v yazyke*, Sbornik statey po yazykoznaniiyu, Moscow, Russia, pp. 103–124.
6. Gridin, V.N. (1990), “Expressivity”, *Ekspressivnost*, Lingvisticheskii entsiklopedicheskiy slovar, Moscow, Russia, P. 591.
7. Kozhina, M.N. (1966), “On the question of media imagery in scientific speech”, *K voprosu o sredstvakh obraznosti v nauchnoy rechi*, Uchenye zapiski permskogo universiteta, vol. 162, pp. 210–223.
8. Litvin, F.A. (1987), “Expressiveness of text and expressive words”, *Ekspressivnost teksta i ekspressivnost slova*, Problemy ekspressivnoy stilistiki. Mezhvuzovskiy sbornik nauchnykh trudov, Rostov n / D, Russia, pp. 36–40.
9. Milova, M.M. (2014), ““Expressiveness and emotyvnist in language and speech. Levels express a feeling of fiction in English”, *“Ekspresyvnist” ta “emotyvnist” u movi ta movleni. Rivni peredachi emotsiy u khudozhnomu anglomovnomu teksti*, Naukovyy visnyk mizhnarodnogo gumanitarnogo universytetu. Seriya. : Filologiya, vol. 9, pp. 104–107.
10. Nepiyvoda, N.F. (1997), “Ukrainian language scientific literature (functional and stylistic aspects)”, *Mova ukrainskoi naukovo-tekhnichnoi literatury (funktsionalno-stylistychnyy aspekt)*, Kyiv, Ukraine, Mizhnarodna finansova agentsiya. – 303 p.
11. Razinkina, N.M. (1965), “About the breaking of emotional phenomena in the scientific prose style”, *O prelomlenii emotsionalnykh yavleniy v stile nauchnoy prozy*, Osobennosti yazuka nauchnoy literatury, Moscow, Russia, Nauka, pp. 38–52.
12. Rybakova, A.A. (2009), “Expressive and semantic structure of Russian epigrams XVIII-XIX centuries and its lexical, phraseological means”, *Ekspressivno-semanticheskaya struktura russkoy epigrammy XVIII-XIX vekov i ee leksicheskie, frazeologicheskie sredstva*, Thesis abstract...cand.sc. (Philology), Stavropol, Russia. – 27 p.
13. Skovorodnikov, A.P. (1981), “Expressive syntax of modern Russian literary language”, *Ekspressivnye sintaksicheskie konstruksii sovremennogo russkogo literaturnogo yazyka*, Tomsk, Russia. – 255 p.
14. The human factor in language. Language mechanisms expressivity (1991), *Chelovecheskiy factor v yazyke. Yazykovye mekhanizmy ekspressivnosti* [Telia, B.N., Grafova, T.A., Shahnarovich, A.M. et al], Moscow, Russia, Nauka. – 214 p.
15. Shahovsky, V.I. (1987), “Onomasiological and expressive aspects semasiologica”, *Onomasiologicheskii i semasiologicheskii aspekty ekspressivnosti*, Problems expressivum style, Rostov n / D, Russia, pp. 40–47.